

של גליות, וכ"כ בחי' חתם סופר ביצה מהדו"ק ד,ב, ובדף כד,ב, ובשר'ת חת"ס או"ח סו"ס קמ"ה וביאר לפי"ז מ"ש הרמ"ע מפאנו בעשרה מאמרות מאמר חקור הדין ח"ב פט"ו מובא במג"א ריש סי' תצ"ד, וראה גם בס' מכתב סופר ח"ב סי' ד' מה שדן בדברי אביו החת"ס, וראה גם בס' דגל התורה (ווארשא) סי' ו' אות ז' שנסתפק בזה מצד שנתחדשו האמצעים שיכולים להודיע לכל חר"ל באופנים שונים מיד ובמילא לא שייך ספיקא דיומא עיי"ש, וראה הערות וביאורים גליון תס"ב סי' ג'.

ר"ע

לענין התפלה

מקום אמירת פסוקי השם בסיום התפלה

הת' שמואל שיי נמירובסקי
תות"ל דדו

באגרות קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א חלק ח"י, ע' יח בתחילתו מובא:
"במ"ש אודות המנהג לומר בסיום תפילת שמו"ע פסוק של השם וכו'
כמה מהחסידים נהגו לומר לפני יהי רצון הפסוק השייך לשם וכן
הפסוק השייך לשם כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע".

עפ"י הנ"ל נמצא כתוב שנוהגים "לומר לפני יהי רצון" (ולא "יהיו לרצון"
- הדגשת המעתיק) הפסוק השייך לשם, והעיר לי ע"ז הת' דוב מנחם
שי' דוברוסקין - שליח כ"ק אדמו"ר שליט"א בישיבה גדולה ניו הייבן,
מספר המנהגים מנהגי-חב"ד, ששם כתוב שאומרים את הפסוק של
השם לפני "יהיו לרצון".

וזוה הלשון המובא בספר המנהגים - מנהגי חב"ד ע' 12, "נוהגים לומר
בסיום שמו"ע - קודם יהיו לרצון השני - הפסוק של שמו. כמה
מהחסידים נוהגין לומר בסיום דשמו"ע גם הפסוק של שם אדמו"ר".

וענין זה שאומרים קודם "יהיו לרצון" הובא בכ"מ בשם השל"ה, והוא
בקיצור של"ה בסופו, כן מצויין בהערה בספר המנהגים - מנהגי חב"ד
הנ"ל, וכן בסידור עם דא"ח בהערות וציונים ד"ה יהיו לרצון, ע'
שסג. ב. [726].

ולעצור מאגרות קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א חלק ב', ע' שצא בתחילתו מובא וזלה"ק: "...שכל מי שאומר בכ"י מקרא המתחיל ומסיים כמו שמתחיל ומסיים שמו התורה מצילו מגיהנום. . הכוונה בזה למנהג המובא בכמה סידורים - וכן הוא מנהג חב"ד - לומר בכ"י מקרא המתחיל וכו' כנ"ל, אלא שאנו מוסיפים על פירש"י הנ"ל ואומרים הפסוק בסוף אלקי נצור שבתפלה, היינו איזה פעמים בכ"י, עכלה"ק.

ואבקש מקוראי הגליון לכתוב איפה בדיוק המקום שצריך לומר את הפסוקים הנ"ל, היות שבמקומות שהובאה לעיל כתוב בשלשה לשונות, (א) לפני יהי רצון, (ב) קודם יהיו לרצון השני, (ג) ואומרים הפסוק בסוף אלוקי נצור שבתפלה."

ולכאן הענין דלעיל כדאי להעתיק את המשך המכתב מאגרות קודש חלק ב' הנ"ל, וזלה"ק: "לע"ע מצאתי מנהג זה: (- ובהערה שם מובא: ראיתי בס' מ"מ למנהג זה לספר א"ר, וכף החיים אר"ח סו"ס קכב, משפט צדק על תילים ע' 212, ואין ס' אלו אצלי לברר ע"כ ההערה). בספר הזכירה ח"א, בסי' עבודת ישראל לבער (גם לאשה!), סי' נהורא השלם ועוד. אבל לע"ע לא מצאתיו בשל"ה ולא בסו"ס קיצור של"ה ובסי' יעבץ אף שיש מציינים להם."

וממשיך כ"ק אדמו"ר שליט"א במכתב הנ"ל: "בנוגע למעשה שאלתי את פי כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א, וא"ל אשר כשלמד והתחיל להתפלל, ציווהו כ"ק אדנ"ע, להבדיל בין החיים לחיי החיים, שיאמר בסוף התפלה הפסוקים. . ואומרים בכל התפלות ובכל הימים."

וכן באגרות קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א חלק ה', ע' יו"ד, מובא בזה הלשון "...באמירת תהלים או הפסוקים בסיום השמו"ע" (- הדגשת המעתיק).

(וראה ג"כ בטעמי המנהגים, עניני תפלה, עמוד מז, אות צדיק, ובהערות שם).

החילוקים בסיומי המכתבים כלליים

אוצר החכמה
הת' יוסף ישע'י ברין
תלמיד בישיבה

בהמכתבים כלליים בשייכות לר"ה שז. (א) מוצש"ק ח"י אלול ב) מוצש"ק כ"ה אלול ג) ג' דסליחות] מצינו חילוק בסיום וחותרם המכ', ויש לבאר ולהמתיק - בהתאם ובשייכות לתוכן המכ', וכדלקמן:

במכ' דמוצש"ק ח"י אלול מסיים וחותרם: "כבוד וברכת כתיבה וחתימה טובה [ובכת"ק:] לשנה טובה ומתוקה", ובמכ' דמוצש"ק כ"ה אלול מוסיף עהנ"ל: "בגשמיות וברוחניות גם יחד", ובמכ' דג' דסליחות מוסיף ג"כ: "בטוב הנראה והנגלה". ויש לבאר כהנ"ל עפימשי"ת בהתוכן והנקודה דכאר"א מהמכ' (כנ"ל).

ובפרטיות: בהמכ' דמוצש"ק ח"י אלול מבאר ענין הברכה דכוח"ט לשנה טובה ומתוקה בשייכות לחודש אלול וחשבונ"פ שבו (וההדגשה על הבאת החשבונ"פ לידי מעשה בפועל - שהוא העיקר), ובמיוחד בשז. שיום השבת בא בהמשך לב' ימי ר"ה, שהרי"ז מדגיש הקשר דר"ה ושבת, ועד לאופן דחזקה (תוקף) דג"פ שע"ז נמשך כן בכל השנה כולה, וכמודגש בפ' השבוע: נצבים (ענין התוקף וחזקה ובאופן דוילך) (שע"ז) "ילכו מחיל אל חיל" במשך כל השנה באופן ד"מעלין בקודש".

ונמצא - שנקודת המכ' היא: הדגשת ברכת כוח"ט בשייכות ובהתאם לכל השנה כולה (ע"י החזקה שבהתחלת השנה) - מתאים לסיום וחותרם המכ' - "ברכת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה" (שכל השנה טובה ומתוקה" ע"י ה"טובה ומתיקות" (ענין הקדושה דשבת ור"ה) שבהתחלת השנה (ג"פ - באופן דחזקה)).

ובהמכתב דמוצש"ק כ"ה אלול מבאר שהנ"ל בהדגשה מיוחדת בחר"ל שחזרת ונשנית ג"פ חזקה (דג"פ), וחילוקה מא"י: שבאה"ק הקדושה הפנימיות והרוחניות חודרת בגשמיות הארץ משא"כ בחר"ל, והכוונה הוא בהמשכת (וחדירת) הרוחניות בגשמיות דוקא מצד הכוונה ד"דירה (לו ית') בתחתונים" (גשמיות דוקא), ובפרט - מצד מע' הגשמיות שמתגלה בו כח העצמות בהתהוות יש מאין (משא"כ ברוחניות), וע"י הג"פ דחזקה נמשך מע' הנ"ל דא"י (- ההמשכה דרוחניות בגשמיות) גם בחר"ל - ע"ד "עתידה א"י שתתפשט בכל הארצות". שזהו המע' דכ"ה

אוצר החכמה

אלול - בריאה יש מאין של העולם הגשמי [תאריך מכ' ה'ב'] על ח"י אלול - חיות רוחנית [תאריך (ותוכן) מכ' הא'], וכהנ"ל מוסיף בברכת כוח"ט ברוחניות ובגשמיות ואדרבה - בעיקר בגשמיות.

אח"כ 1234567

ונמצא שהדגשת ונקודת המכ' היא: ההוספה עמש"כ במכ' דמוצש"ק ח"י אלול (חיות רוחנית), באופן שחודר בגשמיות (היינו לא רק חזקה פ"א - א"י, כ"א חזקה ג"פ - חר"ל שיש בזה מע' א"י שהרוחניות חודרת בגשמיות, [ובגשמיות דחר"ל]) למשך כל השנה כולה (- ש.ז. המיוחדת בג"פ חזקה) - מתאים לסיום וחותם המכ' היינו לא רק ההדגשה שבמכ' הא' - "כתיבה וחתמה טובה לשנה טובה ומתוקה [כמשנת"ל בנוגע למכ' הא' כ"א גם:] בגשמיות וברוחניות גם יחד" (- ההתכללות דרוחניות וגשמיות שהרוחניות חודר בגשמיות. וזהו ההוספה ד"גם יחד", היינו לא רק "בגשמיות וברוחניות" - כאר"א בפנ"ע, כ"א "גם יחד" שמתכללים ביחד כי הרוחניות חודר בגשמיות).

ובהסכת דג' דסליחות מבאר שענין החדירה דרוחניות בגשמיות הנ"ל (שבאה"ק, וע"י עבודה - גם בחר"ל, ע"י הניתנת כח דג"פ חזקה) הוא ע"י העבודה ד"כל יושבי' עלי", דכמו שבא"י - הקדושה השלימה מתגלית* דוקא ע"י כל יושבי', כ"ה בעבודה - שע"י שכל חלקי הנשמה בגילוי בעבודת ה' - מיחידה ועד למעשה בפועל - עי"ז מתגלית קדושת הנשמה בשלימות ("חלק אלוך" ממעל ממש"), והשייכות לפ' השבוע - האזינו השמים ותשמע הארץ: דע"י הנ"ל מתגלה שהוא קרוב לשמים ורחוק מהארץ (ענין היחידה - חלק אלוך' ממעל ממש (וכנ"ל - דזה גופא חודר עד למטה במע' בפועל כבמכ' הב'**) - שבהמשך להנ"ל בא לבארו במכ' הג' - החדירה דרוחניות בגשמיות)).

וחידוש נוסף לעת"ל: ירחיב ה"א את גבולך - ההוספה דקניי קניזי וקדמוני, ובעבודה - נוסף על העבודה (ע"י כל חלקי הנפש כנ"ל) בז' מדות, וגם העבודה (דכל חלקי הנפש) בג' מוחין (מוחין בפנ"ע לא בשייכות למדות, וראה בהערות שם), וכהנ"ל ישנו גם בזמה"ז באופן ד"טעימה" עכ"פ ע"י הפצת המעיינות - תורת חסידות חב"ד (ענין המוחין) - חוצה, וע"י כ"ז מתגלה דרגא נעלית יותר בהנשמה - ענין האיתן שבנשמה, בנוסף על הנ"ל, חלק אלוך' ממעל ממש (ובהסגנון דההערות (ע"ש): נוסף על "יחידה" גם "ליחד").

ונמצא שנקודת המכ' היא לבאר החדירה דרוחניות בגשמיות (- נקודת

[החיתוך 1234567]

מכ' הב') ע"י החזקה ג"פ למשך כל השנה (- נקודת מכ' הא'), באופן שהרוחניות הכי נעלית (מיחידה ולמטה) מתבטא בכל הדרגות ובכל חלקי הנפש ועד למע' בפועל - גשמיות (שכל, מדות מח' ודיבור ועד -למעשה).

[אוצר החכמה]

זרק ע"י כל יושבי" - כל חלקי הנפש, ויתירה מזו: גם מוחין בפנ"ע שאינם בשביל המדות (החידוש דלעת"ל, ובזה"ז: ע"י הפצת המעינות) - מתגלה הקדושה הנעלית דא"י, ובעבודה (שבחור"ל ע"י חזקה ג"פ - הנתינת כח להנ"ל) הרי"ז איתן שבנשמה.

וב"ז מתאים לסיום וחותם המכ' - היינו: ענין הנ"ל במכ' הא' וב': "כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה [טוב ומתיקות - קדושה שנמשכת באופן דחזקה לכל השנה] בגשמיות וברוחניות גם יחד [החודרת גם בגשמיות, באופן וע"י העבודה ד] בטוב הנראה והנגלה" (שהטוב - קדושה כנ"ל הוא בגילוי "נראה ונגלה", ובב' אופנים: א) שכל עניני "טוב" - כל חלקי הנפש, נמצאים באופן גלוי בעבודת ה' (כל יושבי' עלי') - "הנראה והנגלה". ב) וע"י הנ"ל הקדושה הנ"ל (הרוחנית, החודרת בגשמיות) - "הטוב" (איתן שבנשמה) היא בגילוי - "הנראה והנגלה". ותן לחכם ויחכמנו עוד.

— — — — —

(* **דקדושה** הנ"ל נמצא לפנ"ז (דהרי קדושה א"י היא נצחית), אלא שהגילוי הוא ע"י כל יושבי' עלי' (ומרויך כל' המכ' - ע"ש) ועד"ז בעבודה - החלק אלוך' ממעל ממש **מתגלה** ע"י העבודה בכל חלקי הנפש. ובדוגמת דבר - משנ"ת במכ' הב' שהמע' דא"י אינה בענין הרוחניות, שזה ישנו גם בחו"ל, כ"א בגילוי דוקא - החדירה בגשמיות ועד"ז בא"י גופא, שהמע' ד"כל יושבי' עלי'" (לפני שבא סנחריב ובלבל את העולם) אינה מע' רוחנית על המצב והזמן שבטלו היובלות (אחרי שבא סנחריב ובלבל) כ"א בהגילוי והחדירה בגשמיות דוקא, שזה רק כש"כל יושבי' עלי'".

(** **וי"ל** שכ"ז מודגש גם ב(התחלת) מכ' הא', שמבאר שההדגשה דחשבון הנפש (עם כל העילויים שבו - החשבון בענין ה"נפש", ובזה גופא - עד לדרגת היחידה) הוא כשיורד למעשה דוקא - שהוא העיקר, ואכ"מ.

נגלה

תק"ש וחפ"ח מוסף דר"ה - ביחיד

הרב חיים רפופורט
ראש כולל אברכים ליובאוויטש ליעדז אנגליי
מח"ס ליקוט דיני ומנהגי ר"ח

בש"ע סי' תקצ"ב ס"ב: יחיד אינו מפסיק לתקוע בברכות ואפילו יש לו מי שיתקע לו, וברמ"ג שם: "אלא תוקעים לו קודם שיתפלל מוסף וא"צ לתקוע לו שנית".

ומקור הדברים הוא בארחות חיים הלכות ר"ה דין תקיעת שופר והעתיקו בכלבו סס"ד (כ"ח, ג) וז"ל: "ויש פוסקין דכיון דיחיד אינו שומען על סדר הברכות טוב שישמע אותן לפני הברכות ומוכחי האי סברא מהא דאמרינן (ר"ה לג, ב במשנה) ברוך ואח"כ נתמנה לו שופר כו', משמע שאם נתמנה לו קודם שברך שתוקע קודם שיברך, עכ"ל, והר"ד בב"י אר"ח סתקצ"ב.

אמנם בפירוש רש"י ר"ה לד, ב ד"ה אלא בחבר עיר כתב ד"יחיד מברך את כולו ואח"כ תוקע תשע תקיעות".

ובס' ישועות יעקב שם סק"ג תמה על שהשמיט מלהביא בש"ע דעת רש"י שהיחיד מתפלל ואח"כ תוקע, גם דחה ראיית הארחות חיים והכל בו מלשון המשנה הנ"ל, דהא בגמ' שם אמרינן עלה "טעמא דלא הוה לי' שופר מעיקרא הא הוה לי' שופר מעיקרא כי שמע להו אסדר ברכות שמע להו" ובהמשך דברי הגמרא מבואר דהא דשומען על סדר ברכות היינו דוקא בציבור ("בבב"ר עיר"), וע"כ דבהמשנה איירי בציבור, ומה שאפשר לדייק מהמשנה הוא שאם לא הי' להם שופר בשעת הברכות הוא דתוקעין אח"כ הא אם יש להם שופר בשעת הברכות צריכים לתקוע על סדר ברכות ואין מזה ראי' לענין הנהגת היחיד שיש לו שופר.

ואולי זהו כוונת הגר"א בביאוריו לאר"ח שם שכתב "דראיית הכלבו אינו מובן".

אמנם בבהגר"א כתב טעם, נכון לפסק הרמ"א ע"פ הא דאמרינן בר"ה טז,

סע"א "למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין ותוקעין ומריעין כשהן עומדין כדי לערבב השטן", [והיינו כמבואר בטור שם סי' ת"ק פ"ה ובשור"ע אדה"ז סי' תקצ"ב ס"ז שהשטן מתערבב מיד בתקיעות שלפני התפלה ולא יקטרג בתפלה], ולכן גם ביחיד יש לתקוע לו קודם תפלתו שלא יקטרג עליו בשעת תפלתו, ובמשנ"ב שם סק"ז העתיק טעם זה.

ונראה לומר שרש"י דס"ל שיש ליחיד לתקוע אחר התפלה לשיטתו אזיל דס"ל בספר הפרדס הלכות ר"ה שפירש דברי הגמ' הנ"ל, למה תוקעין פעם שני', ופי' ר' יצחק שני' לא נצרכה אלא לערבב את השטן ולא מתערבב פעם אחת אלא בשני', שנאמר (זכרי' ג, ב) יגער ה' בך השטן ויגער ה' בך גו'... ולעולם שני' לא נצרכה אלא לערבב את השטן שלא יסטיין ביום הדין".

אוצר החכמות

ומבואר מכל דבריו דתקיעת השופר פעם שני' היא היא המערבב את השטן ומבטל קטרוגו ודלא כמו שפירש בטור הנ"ל, וא"כ ע"כ ביחיד שאינו תוקע אלא פעם אחת אין בו כדי לערבב השטן, (וי"ל שסומך בזה על הציבור שבכחם לבטל קטרוג השטן גם מתפלת היחיד) וא"כ אין לנו טעם להקדים התקיעה להתפלה.

ונראה דגם מש"כ רש"י בפירושו על הש"ס שם דענין עירבוב השטן הוא "שלא יסטיין כשישמע ישראל מחבבין את המצות מסתתמין דבריו" מתפרש גם כן כנ"ל דע"י שכופלין את המצוה ומקיימין אותה ב"פ הר"ז מראה חביבות המצוה וזה סותם דברי השטן המקטרג (וכן פירש דברי רש"י בלקר"ש חכ"ד ע' 223), וא"כ אין מקום לזה ביחיד שאינו תוקע ב"פ.

והנה בישועות יעקב שם כתב לבאר דברי הארחות חיים והכלבו באר"א והוא ע"פ הא דתנן בר"ה לב, ב "העובר לפני התיבה ביר"ט של ר"ה השני מתקיע" ובגמ' שם מבואר דמשום זריזין מקדימין למצות הי' לנו להקדים תקיעת שופר והא ד"שני מתקיע" - אמר ר' יוחנן בשעת גזרת המלכות שנר' ופירש רש"י אויבים גזרו שלא יתקעו והיו אורבין להם כל שש שעות לקץ תפלת שחרית לכך העבירוה לתקוע במוספין, ועיי"ש בתוס' ד"ה בשעת ד"אע"פ שבטלה גזרת המלכות לא עבדינן כו' דחיישינן שמא יחזור דבר לקלוקול" וכתב בישועות יעקב דעכ"פ מזה מבואר דראוי להקדים תק"ש בכל מה דאפשר משום זריזין מקדימין למצות אמנם הברכות שהוא בכלל תפלת המוספין אי אפשר להקדים דכיון דאיירי ביחיד ואנו קי"ל דאסור להתפלל תפלת המוספין בר"ה ביחיד עד שיעברו שלש שעות על היום, א"כ בעת שאפשר לתקוע עדיין לא הגיע זמן תפלת המוספין וברכת מלכיות זכרונות שופרות לכך תוקע קודם ואח"כ מברך וזהו טעמו של הכלבו.